

7. Литвинова С. Г. Проектування хмаро орієнтованого навчального середовища загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2016. 354 с.
8. Остапенко С. А. Дидактичні умови формування соціальної компетентності студентів філологічних спеціальностей у процесі самостійної навчальної діяльності. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 164-167.
9. Аналитический обзор № 21 «Иконический поворот» в культуре и трансформации образования». Минск, БГУ. 2014. URL: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/111588>.
10. 10. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік. Лист ІМЗО № 21.1/10-1470 від 13.07.17 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/.

Litvinova M. B.

TECHNOLOGIES OF ADAPTIVE TEACHING OF PHYSICS IN TECHNICAL UNIVERSITIES

The adapting of teaching for student needs is a key aspect of transforming a modern educational system to improve the quality of learning. The paper considers the technologies of the adaptive teaching of physics in higher education institutions combining elements of traditional academic and innovative web-based education. The requirements for such training are outlined: integrating the adaptive technologies with different learning approaches in the combination of training in traditional and web-based conditions; accounting the modern objective conditions in the technical universities, the realities of a three-component subject-subject interaction (educator-student-learning management system) and the perspectives of functioning of the whole the multi-component structure; the maximization of the use of modern information systems; accounting particular features of new thinking of modern youth; providing creative engineering teaching orientation; prevention of negative trends that exist in the education reformation.

The work provides the technology of lectures, practical and laboratory classes, consultations, and knowledge control from the standpoint of the STEM-oriented approach to learning. We describe the techniques for providing information oriented on new cognitive needs of students. It is indicated that the role of the teacher is shifted from the lecturer to the technologist of the modern educational process. We offer the complex realization of all forms of studies and control of knowledge, their unification in the schedule of lessons. This results in a diversification of the forms of conducting classes, building individual trajectories of training of each student and intensifying individual counseling by the teacher. We offer the comprehensive control of knowledge in the framework of laboratory and practical classes with the use of a modular approach.

The application of the technologies provides the development in competences in physics of future engineers at the levels of educational, design, information, communicative, and organizational functions of the activity and increases the quality of fundamental engineering education.

Key words: physics, student, adaptive teaching, study technologies, higher technical education, classes, modern educational system, quality of education.

Дата надходження статті: «05» січня 2018 р.

УДК 373/.3/.5(477)

Одайник С. Ф.*

ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО В КОНЦЕПЦІЮ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто деякі засади концепції Нової української школи, метою якої є прагнення допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Обґрунтовано сутність та особливості особистісно орієнтованого навчання й виховання школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського, що ґрунтуються на утвердженні принципів справедливості

*© Одайник С. Ф.

й поваги, визнанні кожного учня особистістю, максимальному розкритті потенційних можливостей дитини, спільній творчій праці, любові до рідного краю. Визначено, що метод викладання та виховання, за Василем Сухомлинським, є системою органічно взаємопов'язаних різних методів впливу на учнів, реалізованих за допомогою майстерного спілкування між учителем та учнями. Проаналізовано засади громадянської освіти Сухомлинського, яка є цілеспрямованою діяльністю, що забезпечує формування й розвиток в учнів громадянської свідомості, мужності та патріотизму. Акцентовано увагу на питаннях дитиноцентризму, що актуальні для Нової української школи: відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості; орієнтація на інтереси та досвід учнів; створення освітнього середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини; взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом; урахування інтересів кожної дитини, її вікових та індивідуальних особливостей; виховання вільної незалежної особистості; забезпечення свободи й права дитини в усіх проявах її діяльності; забезпечення морально-психологічного комфорту дитини; упровадження шкільного самоврядування. Доведено, що впровадження й творче використання досвіду великого педагога є помічником у пошуку ефективних методів навчання та може сприяти побудові нового освітнього середовища.

Ключові слова: В. Сухомлинський, Нова українська школа, дитиноцентризм, особистісно орієнтоване навчання, педагогічна культура, громадянське виховання.

Найближчим часом більш успішними на ринку праці будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Але українська школа не готує до цього, тому довготермінова освітня реформа, що передбачає відповідні зміни, розпочинається вже зараз.

Нова українська школа буде працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти. Під час реалізації цієї моделі школа максимально врахує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.

Яскравим прикладом розв'язання проблеми всебічного розвитку особистості є педагогічний досвід вітчизняного гуманіста Василя Олександровича Сухомлинського, творча спадщина якого має велике теоретичне й практичне значення. «У вихованні всебічно розвиненої людини взагалі немає нічого другорядного, усе тут важливе, і коли що-небудь упущено або зроблено неправильно, руйнуються основи гармонії, якою є всебічний розвиток як єдине ціле» [4, с. 83], – писав Василь Сухомлинський.

Від середини 50-х до середини 60-х років ХХ століття Василь Олександрович розробив власну педагогічну систему. Його не влаштували наявні на той час у практиці роботи школи авторитарні структури виховання й відірваний від життя зміст освіти. Розроблена вченим педагогічна система була своєрідним революційним етапом розвитку вітчизняної педагогічної думки.

Василя Сухомлинського називають великим діячем освіти, якому були властиві подвижництво, повна самовіддача, благородство. Сільський учитель й оригінальний теоретик педагогіки, талановитий директор школи, автор сотень педагогічних творів, дуже скромна і сором'язлива людина – такою цілісною натурою був В. О. Сухомлинський. Вітчизняні й закордонні науковці значну увагу приділяють вивченню творчості В. Сухомлинського. Важливими є дослідження науковців М. Антонця, М. Богуславського, Г. Бучківської, С. Денисюк, М. Гусаковського, Н. Дічек, І. Зязюна, Б. Лихачова, О. Коваль, В. Кумаріна, С. Лашина, Л. Мілкова, О. Пшеврацької, О. Сухомлинської та ін. Науково-педагогічна спадщина видатного українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського, що є надійним підґрунтям модернізації національної освіти України і з роками не втрачає своєї актуальності. Його книги

присвячені, головним чином, вихованню й навчанню молоді, роботі з батьками, методиці викладання мови і літератури в середній школі тощо.

Метою статті є розкриття актуальності педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського щодо навчання та виховання молодого покоління для розбудови Нової української школи.

Центральне місце в системі освіти належить середній школі. Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання й соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [1].

Концепція Нової української школи складається з дев'яти ключових компонентів:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя;
- децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію;
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти;
- сучасне освітнє середовище, що забезпечить необхідні умови, засоби й технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні закладу освіти [3].

Педагогічні ідеї, що були розроблені В. О. Сухомлинським ще 70 років тому, мають величезний вплив на трансформацію сучасної української школи. Головна мета його педагогічної творчості – формування всебічно розвиненої особистості. Адже вся освітня система керованої ним Павлівської школи була орієнтована на творення щастя кожного вихованця, доброго ставлення до дітей, створення умов для індивідуально-творчого розвитку кожної особистості. Предметом виховання в школі була людина – дитина, підліток, юнак, духовний світ конкретної дитини, джерела її розумового, морального, емоційного, фізичного, естетичного розвитку. Кожен педагог мав глибоко, до тонкощів знати індивідуальність кожного учня, стверджувати гуманне начало у вихованні. «Мистецтво й майстерність навчання й виховання полягає в тому, щоб, розкривши сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці. А це означає, що в навчанні має бути індивідуалізація – і в змісті розумової праці, і в часі», – писав В. О. Сухомлинський [5].

Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання й виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів. Актуальними для Нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму: відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості; орієнтація на інтереси та досвід учнів; створення освітнього середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини; взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом; відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра й обов'язкове врахування інтересів кожної дитини, її вікових та індивідуальних особливостей; виховання вільної незалежної особистості; забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності; забезпечення морально-психологічного комфорту дитини; впровадження шкільного самоврядування [2].

Нова українська школа працюватиме на засадах «педагогіки партнерства», в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками [3]. Учні,

батьки й учителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Основні принципи цього підходу: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; право вибору та відповідальність за нього; обов'язковість виконання домовленостей.

Педагогічна система В.О. Сухомлинського також була побудована на співробітництві дітей і дорослих, довірі дітям, вихованні без покарань, творчій праці й моральній свободі. Педагог дійшов до висновку, що важливу роль у вихованні дитини відіграють дорослі, які допомагають дитині сформувати позитивне уявлення про самого себе, усвідомити свою цінність і неповторність. Василь Олександрович писав: «Жива істота, яка з вашою допомогою пізнає світ, поступово стає особистістю. У цьому важкому становленні влада педагога має бути особливо обережною: воля старшого легко може перетворитися в сваволю, а інколи – і в розправу над людиною. Не придушити й зламати, а підняти й підтримати, не знеособити внутрішні духовні сили дитини, а утвердити почуття власної гідності...», – пише вчений [5, с. 643].

Неоціненним також є внесок В. Сухомлинського в розроблення змісту й форми роботи школи з батьками. Василь Олександрович уважав, що найбільш повноцінним суспільним вихованням є виховання родинно-сімейне, яке не тільки дає змогу виховати молоде покоління, а й удосконалювати моральне обличчя родини. В. Сухомлинський високо цінував роль батька і матері, старших у сім'ї, стверджуючи: «Людина у своєму моральному розвитку стає такою, яка в неї мати, точніше, яка гармонія любові й волі в її духовному світі» [10, с. 42]; «...батько народжує і виражає, продовжує, розвиває себе у своєму синові й дочці, вливаючи своє духовне начало з духовним началом матері» [там само, с. 44]. За переконанням педагога, плідна співпраця школи й родини можлива за умови органічного взаємозв'язку змісту виховання в школі й родині та єдності їх виховної діяльності.

Найвищим рівнем педагогічної діяльності є педагогічна майстерність, що ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Учителів у своїй школі Сухомлинський виростив сам, жив у кожному з них, кожного робив одностороннім – це були справжні педагоги. Перші три роки він не сварив молодого вчителя, а лише хвалив, підбадьорював, вів від успіху до успіху. Через три роки людина або назавжди залишалася в Павлівській школі або назавжди йшла. Бути вчителем у школі В. Сухомлинського було нелегко.

Основною вимогою, що висував до вчителів Василь Олександрович, була вимога любові до своєї справи. «Завдання педагога – постійно підтримувати в учнівському колективі захопленість працею, запалювати іскорки творчості і добиватися, щоб вони горіли яскравим вогником» [8, с. 132], – пише В.О. Сухомлинський. Учений у своїй роботі звертав увагу на те, що вчитель має з повагою ставитися до гідності учня, до його людської особистості, тому що це дає змогу виховувати в дитини гарні людські якості: доброту, людяність, потребу допомагати й оберігати – не дає змоги розвиватися поганим властивостям – безсердечності, жорстокості й бездушності.

Сьогодні нова школа потребує такого ж нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Реформою передбачено низку стимулів для особистого й професійного зростання для залучення до професії найкращих. Насамперед, творчому та відповідальному вчителю, який постійно працює над собою, буде надано академічну свободу. Учитель зможе готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи й засоби навчання; активно виражати власну фахову думку. Держава гарантує йому свободу від втручання в професійну діяльність [3]. Сучасний учитель має бути готовим до переосмислення своєї ролі у професійній діяльності.

Величезного значення В. Сухомлинський надавав вихованню дітей із зниженою здатністю до навчання. «Головне, – пише він, – не допустити, щоб ці діти переживали свою «неповноцінність», не притупити в них почуття честі й гідності. «Не їхня провина,

що вони приходять у школу кволими, слабкими, із недостатньо розвиненою здатністю до розумової праці. Гуманну місію школи й педагога ми вбачаємо в тому, щоб врятувати цих дітей, увести їх у світ суспільства, духовного життя, краси цілком повноцінними і щасливими» [4, с. 85-86]. Основними умовами навчання й виховання дітей із уповільненим розумовим розвитком він уважав віру в дитину й могутню силу виховання. «Немає людини, – пише В. О. Сухомлинський у праці «Павльська середня школа», – у якій унаслідок умілої виховної роботи не розкрився б самобутній талант, немає сфери діяльності, в якій людська індивідуальність не досягла б розквіту...» [7, с. 170]. Перебуваючи на посаді директора школи, Сухомлинським наполягав на індивідуальному підході до навчання й виховання всіх дітей без винятку, і з високими розумовими здібностями, і зі зниженою здатністю до навчання. Природні задатки, нахили, обдаровання складають зміст індивідуальних особливостей учнів. Отже, індивідуалізація освітнього процесу – це, по суті, навчання й виховання кожного учня за індивідуальним планом.

Методика навчання й виховання у Василя Сухомлинського є системою органічно поєднаних різноманітних способів, методів, прийомів впливу на вихованців, що реалізувалися засобами майстерного спілкування вчителя з учнями. «Духовне життя школи має бути настільки багатограним, щоб кожна людина знайшла поле для розкриття, вираження, утвердження своїх сил і творчих здібностей. Смысл духовного життя школи полягає в тому, що у кожному вихованцеві пробуджується його індивідуальна людська неповторність» [4, с. 78].

Пріоритетного значення в розбудові нової школи набуває завдання формувати в учнів систему загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови й культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

У Павльській середній школі, яку ще за життя педагога називали школою-лабораторією педагогічної думки й практики, поступово створювалася та відшліфовувалася методика виховання, у центрі якої було виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут своєї країни. У 60-ті роки педагог зробив якісно новий перехід від інтернаціоналістичної педагогіки до акцентування на національну культуру, розвиваючи в учнів цілісне сприймання світової культури крізь призму національної самосвідомості. Ідучи шляхом збагачення духовної культури особистості, він використовував у вихованні етнічні, психологічні й соціологічні підходи, увів в обіг такі нетрадиційні для радянської педагогіки поняття: дух, духовність, сердечність, людяність, совість, сором, повага тощо.

Василь Олександрович у мові бачив могутній засіб духовного зростання нашого суспільства. З розвитком мови, оволодінням нею він нерозривно пов'язував розвиток розуму, формування найтонших рис духовного обличчя людини. Видатний учений-педагог палко закликав досконало вивчати українську мову. В. О. Сухомлинський велику увагу приділяв також вивченню іноземних мов. Але багатство, утілене в скарбах мов інших народів, за його словами, залишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси. Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, чим тонша її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів, тим активніше сприйме її серце красу слова. Роль рідної мови в духовному становленні людини незаперечна. «Оволодіння рідною мовою, – пише В. О. Сухомлинський, – визначає багатство, широту інтелектуальних і естетичних інтересів особистості» [4, с. 96]. «Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури» [11, с. 2.], – висновок ученого.

У контексті ситуації сьогодення, особливої актуальності набуває концепція В. О. Сухомлинського щодо виховання громадянськості й любові до Батьківщини. Під громадянським вихованням Сухомлинський розумів складну, цілеспрямовану діяльність, що забезпечує становлення та розвиток у школяра громадянської свідомості, почуття власної гідності, мужності й патріотизму. Ідея такого виховання полягала саме в тому, щоб зростити в дитині, а в майбутньому – і в дорослій людині любов та повагу до рідного краю. Досягалося це шляхом ознайомлення з історією Батьківщини та її сьогоденням. Неодноразово у своїх роботах педагог стверджував, що «ставлення до ідеї Батьківщини як до священного й найдорожчого облагороджує всі людські почуття, зближує, ріднить людей, очищає душі від усього, що принижує гідність» [6, с. 513].

Виховання патріотичної свідомості, переконань і почуттів, як зазначав великий педагог, неможливо відокремити від процесу формування особистості. І цей процес, як писав В. Сухомлинський, слід розпочинати з дитинства. «Любов і відданість матері – це перша школа громадянства, і якщо дитина вийшла безграмотною з цієї школи, то їй не оволодіти в майбутньому вищою школою громадянства – відданістю інтересам Батьківщини. Поганий син не може бути хорошим патріотом» [9, с. 365]. Особливо важливо здійснювати патріотичне виховання дитини з початкових класів, коли вона усвідомлює почуття і, разом з тим, переломлює його через призму емоційного.

Отже, педагогічні погляди В. Сухомлинського сформувалися внаслідок натхненної учительської праці, творчої діяльності директора школи й ученого, заслуженого вчителя України, члена-кореспондента кількох педагогічних академій. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського випередили свій час. Створена нещодавно концепція Нової української школи спирається на його погляди про всебічний розвиток особистості, громадянське виховання, профілактику девіантної поведінки підлітків, роль сім'ї в навчанні й вихованні дитини та інше. Великий педагог зробив значний внесок у розвиток педагогіки. Василь Олександрович Сухомлинський запровадив різноманітні педагогічні підходи до формування особистості учня, розкрив роль і значення школи як важливого фактора виховання особистості. Видатний педагог проявив глибоке знання діалектики виховного процесу, показав взаємозв'язок усіх складових його частин. Інтерес широкої громадськості до його педагогічної творчої спадщини не згасає й донині. Сьогодні, у період активної побудови нового освітнього середовища, практична діяльність Василя Олександровича є надійним помічником під час пошуку ефективних методів навчання й виховання.

Подальшого дослідження потребують вивчення форм, методів, прийомів роботи, що використовував В. Сухомлинський, для здійснення навчання та виховання на засадах концепції Нової української школи.

Література:

1. Про загальну середню освіту. Закон України від 28 вересня 2017 року № 651-14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Педагогічна думка, 2008. 424 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України, 2016. URL: www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf.
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 1. К.: Радянська школа, 1976. С. 55-206.
5. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 2. К.: Радянська школа, 1976. С. 437-438.
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 283-588.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976–1977. Т. 4: Павлицька середня школа. С. 31-390.

8. Сухомлинський В. О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 5. К.: Радянська школа, 1976. С. 130-147.
9. Сухомлинський В. О. З чого починається громадянин. Вибрані твори: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976. Т. 5. С. 354-367.
10. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К.: Рад. школа, 1978. С. 42-44.
11. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови. *Укр. мова і література в школі*. 1968. № 12. С. 1-10.

Odainyk S. F.

EXTRAPOLATION OF VASYL SUKHOMLYNSKY'S PEDAGOGICAL IDEAS INTO THE CONCEPT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article examines some of the principles of the concept of the New Ukrainian School, which aims to help discover and develop the abilities, talents and opportunities of each child on the basis of a partnership between the teacher, the student and the parents. The essence and peculiarities of personally oriented education and upbringing of pupils in the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynsky, based on the establishment of principles of justice and respect, recognition of each student personality, maximum disclosure of potential opportunities of the child, joint creative work, love to the native land, are substantiated. It is determined that the method of teaching and education by Vasyl Sukhomlynsky is a system of organically interconnected different methods of influence on students. The principles of Sukhomlynsky's civic education are analyzed, which is a purposeful activity that ensures students' formation and development of civic consciousness, courage and patriotism. The focus is on issues of childhood centeredness that are relevant to the New Ukrainian school: the lack of administrative control that limits the freedom; orientation towards students' interests and experience; creating an educational environment that would transform education into a bright element of the child's life; the relationship of the child's personal development with her practical experience; taking into account the interests of each child, her age and individual characteristics; education of a free independent personality; provision of moral and psychological comfort of the child. It is proved that the introduction and creative use of the experience of a great teacher is an assistant in finding effective teaching and learning methods and can contribute to the construction of a new educational environment.

Key words: V. Sukhomlynsky, New Ukrainian school, childhood centering, personally oriented education and education, pedagogical culture, civic education.

Дата надходження статті: «04» січня 2018 р.

УДК 373.24:504.03

Чайковська Г. Б.*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто питання еколого-економічної освіти дошкільників, окреслено необхідність інтеграції екологічної та економічної наук в освітній простір закладів дошкільної освіти на засадах гармонійної єдності.

Виявлено та охарактеризовано сучасні напрями еколого-економічної освіти дітей дошкільного віку: формування еколого-споживчої культури; розвиток умінь екологічно безпечного поводження з побутовими відходами; упровадження принципів та норм екологічної етики.

Установлено, що розвиток еколого-споживчої культури дітей реалізується шляхом формування уявлень про технологію виробництва товару; виховання розуміння його призначення; підвищення престижності споживання екологічно чистих та екологічно безпечних товарів; формування умінь економити природні ресурси в побуті. Зазначено, що ефективними формами й методами роботи в цьому напрямі є дидактичні та сюжетно-рольові ігри, проекти, проблемні ситуації, вправи на ухвалення рішень, приклад дорослих.

*© Чайковська Г. Б.